

"8. mai" 15/7-1948 (nr. 10) 100251

Betraktninger i anledning rettsoppgjøret

Av o.r. sakfører Per Lødrup

Når en del framstående akademiker har dannet komite og besluttet seg til å intervju Oslo praktiserende jurister for å høre deres mening om rettsoppgjøret, må dette åpenbart være fordi meningen vedrørende oppgjøret er delte.

Det er siden frigjøringen i presse, brosjyrer, fagtidsskrifter m. m. framkommet atskillig kritikk over den framgangsmåte som myndighetene har valgt.

Alle, uansett politisk standpunkt og utdannelse, har den hele tid vært klar over at oppgavene med å avstraffe landsforrædere ikke var lett. Ikke minst fordi majoriteten av folket var sterkt følelsesbetont når de krevde reaksjon likeoverfor dem som hadde støttet Quisling under okkupasjonen.

Det moderne samfunn var kommet fram til hva straff skulle være, nemlig skape forbedring og virke preventivt. Gjengjeldelsen, som i tidligere tider også inn gikk som et moment i straffebegrepet, var forlenget forlatt. Man var med andre ord kommet fram til et humanistisk og kultivert syn på straffen som sådan.

Spørsmålet blir da: Holdt våre myndigheter fast ved de prinsipper som vår strafferettspleie var nådd fram til, når de skulle trekke opp retningslinjer for rettsoppgjøret?

I 1945 var kanskje de fleste ikke ut fra noen intellektuell, faglig vurdering av hva som foregikk, men ut fra en følelsesbetont reaksjonstrang — av den oppfatning at myndighetene hadde gjort dette. Blant jurister derimot var det praktisk talt i 1945 enstemmighet om, da rettsoppgjøret tok til, at man var gått inn på en farlig og skjebnesvanger vei. Grunnen til at juristene praktisk talt stod enstemmige om et sådant standpunkt var nemlig den at man fant at landssvikanordningen, senere landsvikloven, bygde for en stor del på et sviktende grunnlag, idet man hadde fortolket str.l. paragraf 86 ikke etter den strenge juss, men slik som man fant det tjenlig for å ramme de krefter som hadde støttet Quislings retningslinjer.

Det har vært spurt fra mange hold og spesielt i den senere tid hvordan vi jurister kunne gå inn for rettsoppgjøret slik som det

var lagt an. Dertil vil jeg svare at for min egen del satte jeg meg øyeblikkelig i sving for at landssvikanordningen skulle bli tatt opp til diskusjon i et åpent møte i sakførerforeningen. Myndighetene nektet oss dette møte.

Jeg tror meget hadde sett anderledes ut om dette ikke var skjedd. Den norske sakførerstand hadde sikkert maktet, hvis den hadde fått lov til å øve sin innflytelse, å plasere det hele riktig.

Men der var altså krefter som ikke ønsket saklig diskusjon om rettsoppgjøret før det ble satt i gang.

3 år er nå gått, og vi er ennå ikke ferdige med dette skjebnesvangre oppgjør. Som man vil forstå av hva der her er fortalt, er det ikke etterpåklokskap når man nå framkommer med kritikk. Det ligger nær å spørre: Hvordan kan et oppgjør legges an slik som det ble gjort, med Høyesteretts avgjørelse et par måneder senere om at passivt medlemskap i NS rammes av str.l. paragraf 86. Det er kjedelig som pratiserende jurist å måtte kritisere Høyesteretts flertall, men jeg våger påstå at den avgjørelse som Høyesterett fattet i Hålandsaken om passivt medlemskap i NS ikke står for historiens dom. Det var ikke de dårligste krefter i Høyesterett som dissenterte her, og dommer Hansens votum vil kunne forklare framtiden hva som foregikk i Høyesterett den skjebnesvangre dag.

Som en der som forsvarer har deltatt meget i rettsoppgjøret fra første dag til i dag, har jeg studert meget på hva det var som bevirket at eksaminasjonene i rettene fant sted på samme måte over hele det sørlige Norge umiddelbart etter frigjøringen.

Riksadvokaten trakk nok opp retningslinjer for straff, men det har vært en annen faktor som er kommet til å spille en avgjørende rolle som grunnlag for de

betraktninger dommere og påtalemyndighetens menn fulgte, da de tok fatt på rettsoppgjøret.

Sommern 1945 stod det i Morgenbladet et utdrag av biskop Berggravs «Folkedommen over NS».

Professor Langfeldt gikk i møte med denne artikkel, og man skulle håpet og trodd at professoren i og med sin saklige imø-

tegæelse hadde drept enhver virkning av dette uheldige produkt. Men dessverre — første hefte av «Kirke og Kultur» som i sin helhet brakte biskop Berggravs «Folkedommen over NS» hadde nok allerede forvirret sinnene og forkludret begrepene. Det er et stort ansvar som hviler på Norges første prest, når han i mai-dagene 1945 kunne trekke opp såkalte moralske retningslinjer for den reaksjon som var riktig i det forestående rettsoppgjør.

Når man leser biskopens artikkel i dag, vil man jo ikke tro det er mulig at det har vært skrevet av en prest og ennå mindre at det er landets første biskop som har skrevet artikkelen.

Ingen — jeg våger påstå ingen — i vårt land bærer et sådant ansvar på sinne skuldre som biskop Berggrav for det såkalte moralske grunnlag for rettsoppgjøret. Når en prest med den innflytelse som en biskop i Oslo har, legger fram moralske betraktninger for et helt folk, må man stille ganske store krav, iallfall de krav at hva der uttales er i overensstemmelse med et vanlig kristelig og humanistisk syn. Biskop Berggravs artikkel er nemlig ikke det.

Man kan spørre: Hvordan kunne biskop Berggrav skrive og offentliggjøre en sådan artikkel som «Folkedommen over NS»?

Juristene trengte iallfall ingen støtte, hverken juridisk eller moralsk av biskopen. Dette måtte biskop Berggrav være klar over, når han ikke hadde noe annet å by oss enn det han gjorde. Intellektuell som biskop Berggrav er måtte han forstå dette. Nei, årsaken var vel en annen. Det må ha vært utenforliggende forhold som har drevet ham til å gripe til orde på denne måte. Biskop Berggrav burde ta konsekvensene av sin handlemåte. Vårt folk har krav på det.

Når Stortinget nå skal ta landssvikanordningen opp til diskusjon, er det om å gjøre at det selvsamme Storting som har uttalt at det hadde vært best om landssvikanordningen ikke hadde sett dagens lys, er oppmerksom på årsaken til det ufore vårt folk er kommet opp i ved det pågående rettsoppgjør. Der kan fra de siste 3 år nevnes utallige eksempler som ytterligere kan belyse hva jeg her har framholdt.

Hensikten med denne artikkel er imidlertid å få ropt et varsko nå når Stortinget skal drøfte de i forbindelse med rettsoppgjøret oppståtte vanskeligheter.

Oslo 8. juni.

Per Lødrup